

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
ISTORIJOS KATEDRA
MIGRACIJOS POLITIKOS IR LIETUVIŲ DIASPOROS ISTORIJA

Asta Kazlauskaitė

**Išsivijos ir okupuotos Lietuvos jaunimo tautinės veiklos vertinimai
„Aiduose“**

Tiriamasis darbas

Vadovas: prof. habil. dr. Egidijus Aleksandravičius

Kaunas, 2010

TURINYS

Įvadas.....	3 - 4
I. Išeivijos ir Sovietinės Lietuvos jaunimo tautinės tapatybės formavimasis.....	5 - 10
1. Išeivijos jaunimo tautinės tapatybės formavimosi veiksniai.....	5 - 8
2. Sovietinės Lietuvos jaunimo tautinės tapatybės formavimosi veiksniai.....	8 - 10
II. Išeivijos ir Sovietinės Lietuvos jaunimo tautinės veiklos vertinimai.....	11 - 18
1. Išeivijos jaunimo tautinės veiklos vertinimai.....	11 - 16
2. Sovietinės Lietuvos jaunimo tautinės veiklos vertinimai.....	16 - 18
III. Išvados.....	19
IV. Šaltinių ir literatūros sąrašas.....	20 - 23

ĮVADAS

**Atsibus tėvynės sūnūs,
Didžią praeitį atminę;
Pagimdys vargai galiūnus,
Ugnimi uždegs krūtinę¹.**
Maironis

Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą dalis tautiečių, siekdami nuo pavojų apsaugoti save ar jaunąsias atžalas priėmė moraliai skausmingą pasitraukimo sprendimą. Šis žmogiškojo baimės faktoriaus įtakotas lietuvių pasirinkimas įtakojo didelės atsakomybės ir naštos dėl lietuviybės išsaugojimo užsidėjimą ne tik ant vyresniosios kartos pečių, bet ir jaunuomenės, kuri ne visuomet sąmoningai suprato šios misijos svarbą. Daugeliu atveju, tėvų atmintyje išlikęs idealizuotas tėvynės vaizdinys buvo perduodamas per daug epizodiškai, neretai susikirdamas su svetimos aplinkos įtaka nesulaukė jaunosios kartos atstovų deramo dėmesio.

Nemažiau sudėtinga jaunimo gyvenimo situacija susiklostė nuo sovietinės priespaudos kenčiančioje Lietuvoje. Iš esmės, čia likusioji jaunuomenė buvo įpareigota apginti savo kultūrą nuo sovietinio okupanto grėsmės. Neretai, jos gynyba prieš galingą ir atrodo nesugriaunamą sovietinę sistemą galėjo būti paviršutiniškai įvertinama kaip Sizifiškas darbas ar Don Kichoto kova su vėjo malūnais, tačiau tolimesnėje laiko perspektyvoje šios pastangos pasiteisino.

Tenka pastebėti, kad dėl nepalankiai susiklosčiusių istorinių tėvynės realijų išėivijos ir Sovietinės Lietuvos jaunimas tėvų iniciatyva buvo įpareigotas prisidėti prie lietuviškos kultūros išsaugojimo uždavinio įgyvendinimo. Šio darbo pagrindiniu tikslu tampa išsiaiškinti kaip skirtinguose Vakarų ir Rytų pasauliuose, daugiausiai akademinėje aplinkoje brendę jaunosios generacijos atstovai suvokė, vertino bei koordinavo savo tautinę veiklą. Šios tematikos tyrime koncentruojamasi į jaunimo politinio bei kultūrinio pobūdžio veiklos aptarimą. Greta nurodytų esminių tyrimo gairių keliamas gretutinis uždavinys: pasidomėti kaip jaunimo požiūrį į lietuvišką kultūrą ir veiklą formavo supanti svetima ar lietuviška kultūrinė aplinka, šeima, švietimo įstaigos, sąlytis su kitais išėivijoje bei Lietuvoje gyvenančiais tautiečiais ir t.t.

Darbo chorologinių rėmų pasirinkimą lemia šio pobūdžio tematikos tekstų atsiradimas XX a. septintojo dešimtmečio pradžioje, kuomet išėivijoje paaugus jaunajai lietuvių kartai iškilo nutautėjimo problema. Iš esmės, šios problematikos gvildenimas nenurimo iki devintojo dešimtmečio, Lietuvos nepriklausomybės atgavimo priešaušrio.

¹ Citata paimta iš Pauliukaičio P. straipsnio „Amerikos lietuvių istorija kaip tautinio auklėjimo priemonė“, Aidai, 1963, Nr. 9, p. 291.

Pasirinktos, anksčiau šiuo rakursu istoriografijoje epizodiškai nagrinėtos temos analizei pasirenkami katalikiškos ideologinės orientacijos leidinio „Aidai“² straipsniai, vienu ar kitu atžvilgiu nagrinėjantys išeivijos ir Sovietinės Lietuvos jaunimo kultūrinės, politinės veiklos galimybes. Verta paminėti, kad šis leidinys buvo bene vienintelis, pateikęs gan išsamų skirtingose aplinkose gyvenusio jaunimo tautinės veiklos gaires. Savaimė aišku, kad dėl leidybinio darbo Jungtinėse Amerikos Valstijose jis daugiau koncentravosi į išeivijos jaunimo klausimus³, kuriems darbe skiriamas pakankamai didelis dėmesys, tačiau nepamiršo ir Sovietinės Lietuvos kultūrinės padėties aptarimo⁴. Nors plačiau gilinantis šia tematika galima išvelgti tam tikrų trūkumų, pavyzdžiui objektyvumo, kritiškumo stoka, gan epizodinis dėmesys Sovietinės Lietuvos jaunimo problemoms. Apie jas išsamesnį vaizdinį daugiausiai suformuoja bendresnio pobūdžio apie sovietinę sistemą publikuoti straipsniai, atskleidžiantys lietuvių atžvilgiu vykdytos politikos principus: rusifikacijos, griežtos kultūrinės veiklos cenzūros taikymo ir t.t.⁵ Išsamiau analizuojant šios tematikos informaciją tenka neatmesti prielaidos, kad dalis publikuojamos apie Sovietinę Lietuvą informacijos turi tam tikrų netikslumų dėl duomenų už geležinės uždangos stokos. Nepaisant paminėtų negatyvių niuansų, galima išvelgti entuziastingo išeivių domėjimosi Lietuva pozityvą, leidžianti susipažinti su jų pateikiamais vertinimais, pasiūlymais, pasitarnaujančiais išsikelti tyrimo įgyvendinimui.

² Kultūrinis – informacinis leidinys, remtas Lietuvos pranciškonų, publikuotas nuo 1944 m. Miunchene, 1947 - 1948 m. Augsburgėje, , nuo 1949 m. perkeltas į JAV, 1992 m. perkeltas į Lietuvą, sujungtas su „Naujuoju Židiniu“

³ Trimakas K., Išeivijos lietuvių jaunimas pasaulyje, *Aidai*, 1985, Nr. 5 – 6, p. 82 - 95, Saulaitis A., Lietuvių jaunimo kongresas Europoje, *Aidai*, 1979, Nr. 12, p. 462 - 463, Mačiūnas V., Jaunimo sąjungos užmojai, *Aidai*, Nr. 1974, Nr. 5, p. 225 - 226, Kriaučiūnas R., Lietuviškosios studentijos vertybės laiko tėkmėje: empirinė studija, *Aidai*, 1987, Nr. 1, p. 56 - 58, Girnius J., „Pusinis“ jaunimo lietuviškumas, *Aidai*, 1971, Nr. 12, p. 462 - 463 ir kt.

⁴ Pušis J., Ateizmo savaitė Lietuvos mokykloje *Aidai*, 1977, Nr. 1, p. 32 - 33, Rūkienė S., Švietimas pavergtoje Lietuvoje, *Aidai*, 1967, Nr. 11, p. 388 - 392, Mažiulis A., Lietuvių šeimos papročių sovietizacija, *Aidai*, 1969, Nr. 1, p. 47 – 48.

⁵ Milius K., Kremliaus naujasis planas surusinti lietuvių tautą, *Aidai*, 1962, Nr. 3, p. 132 - 133, Lozoraitis S., Žvilgsnis į pavergtą Lietuvą, *Aidai*, 1966, Nr. 9, p. 310 - 319, Vt. Vt., Sovietinė periodika rusinimo tarnyboje, *Aidai*, 1979, Nr. 10, p. 362 – 363 ir kt.

I. IŠEIVIJOS IR SOVIETINĖS LIETUVOS JAUNIMO TAUTINĖS TAPATYBĖS FORMAVIMASIS

1. Išeivijos jaunimo tautinės tapatybės formavimosi veiksniai

Kaip minėta, išėivijos jaunimo problemiškos tautinės tapatybės formavimosi pagrindine paskata tapo Lietuvos okupacija, privertusi nemažą dalį vyresniosios ir jaunosios kartos atstovų emigruoti ir adaptuotis svetimose šalyse. Tokio pobūdžio priimtas sprendimas vėlesniu laikotarpiu turėjo svarbių pasekmių skirtingoms lietuvių generacijoms. Ypatingai svetimoje aplinkoje gimę ir užaugę vaikai, susidurdami su tėvų primesta ir anksčiau nepažinta lietuviškąja kultūra patyrė šoką, sukėlusį vidinio dvilypumo problemą. Iš esmės, su dvasinėmis problemomis susidūrė ir vyresnioji karta, pasirinkusi užmaršties ⁶ arba kovos už lietuviybę formą ⁷, nemažą dalį šios atsakomybės perduodama savo vaikams.

Pirmiausiai, prieš pradėdant platesnę jaunuomenės tautinės tapatybės formavimosi veiksmų analizę verta paminėti, kad šis procesas prasideda nuo pačios reikšmingiausios visuomenės ląstelės - šeimos, tėvų, kurie turi didžiausią įtaką per visą vaiko dvasinio bei fizinio vystymosi laikotarpį ⁸. Ypač artimai tėvų ir vaikų sąlytis pasireiškia pirmaisiais kūdikystės metais, kuomet jaunoji atžala supama namų ir šeimos narių aplinkos, gali nekliudomai ugdyti lietuviškosios kultūros principus: „<...> nuo lopšio vaikas nesąmoningai įsisiurbia tėvų elgesį, pomėgius, įpročius ir nesąmoningai pradeda susidarinėti savuosius <...>“ ⁹. Vėlesniu laikotarpiu intensyvėjantis su svetima aplinka sąlytis jaunosios kartos atstovą įpareigoja tam tikro laipsnio socializacijai, neišvengiamai sukeldamas tapatybės dvilypumo bei asimiliacijos grėsmės problemą ¹⁰. Kaip nurodo dalis šia tematika besidomėjusių išėivijų autorių, mokyklos lankymo laikotarpis dažnai tampa kritiniu savianalizės laikotarpiu, kuomet vyksta moralinių vertybių perkainojimas. Didžia dalimi prie dvasiškai bręstančių vaikų krizinio periodo palengvinimo ar apsunkinimo prisideda tėvai. Griežtai lietuviybę propaguojantys vyresniosios kartos atstovai, besąlygiškai reikalaujami vaikų patriotiškumo, entuziazmo tik paaštrina tarpusavio nesutarimus, sukelia jaunuolių norą atsiriboti nuo primetamos kultūros ¹¹. Iš esmės, šias problemas gvildenantys atstovai matė tam tikrą vyresniosios kartos trumparegiškumą, užsidarymą skausminguose prisiminimuose, nenorą gilintis į

⁶ Puzinas J., Mūsų kultūriniai uždaviniai ir jų vykdymas, *Aidai*, 1963, Nr. 3, p. 89 – 92.

⁷ Kavaliūnas J., Lietuvių švietimo darbai ir rūpesčiai, *Aidai*, 1972, Nr. 1, p. 4 – 8.

⁸ Galvenis V., Nauja dovanėlė lietuviškai šeimai, *Aidai*, 1964, Nr.1, p. 12 – 15.

⁹ Grinius J., Lietuvių kultūrinio veikimo gairės, *Aidai*, 1963, Nr. 1, p. 48 – 59.

¹⁰ Sideravičius K., Studento krikščioniškas žvilgsnis į lietuvių misiją, *Aidai*, Nr. 6, p. 255 – 258.

¹¹ Kriaučiūnas R., Kartų skirtumai mūsų išėivijoje, *Aidai*, 1970, Nr. 5, p. 213 – 223, Mockus K., Jaunimo problemos, *Aidai*, 1962, Nr. 2, p. 91 – 95, Čižiūnas V., Jaunimo problema lietuviškoje išėivijoje, *Aidai*, 1966, Nr. 1, p. 1 – 7.

jaunimui aktualias problemas¹². Apie šias problemas rašęs A. Saulaitis gan taikliai nurodė vyresniosios kartos sustabarėjimo problemą, neleidusią blaviai įvertinti besikeičiančių jaunuomenės gyvenimo aktualijų: „Jeigu kartais jaunatviški akiniai nesuderintais spinduliais išblaško asmenį, tai kiek pagyvenę akiniai aprūksta ir savęs nemato“¹³.

Iš tikrųjų, peržvelgus „Aidų“ leidinyje pateiktus skirtingų dešimtmečių jaunimo tautinio ugdymo reikšmės tematika pasisakymus rasta daugybė kritikos vyresniosios kartos atžvilgiu. Pirmiausiai kai kurie autoriai gan neigiamai traktuoja tėvų kultūrinės geto jaunuomenei aplinkos kūrimą, įsivaizduojant, kad tik tokia drastiška priemonė gali tapti apsauginiu skydu nuo svetimos aplinkos įtakos: <...> tautinės kultūros ugdymas nėra kažkoks apsitvėrimas „kinų siena“ nuo viso pasaulio arba ieškojimas visko, kas skiria tautą nuo jos kaimynų bei dirbtinis tų skirtumų palaikymas“¹⁴. Iš esmės, kai kurie autoriai, ypač kalbėdami apie švietimą, kūrė dalinę geto viziją, įsivaizduodami kaip pagrindinę priemonę lietuvių kultūros tęstinumo jaunime užtikrinimui: „Pirmoje eilėje iškeltina didžiulė priešmokyklinio auklėjimo reikšmė <...> būtina sąlyga — vaikų darželiai turi būti grynai lietuviški ir traktuojami kaip parengiamasis žingsnis į pradžios mokyklą. Neleistini dvikalbiai vaikų darželiai, nes jie yra žalingi vaikams“¹⁵.

Paminėtajai švietimo sistemai spaudoje skiriamas gan didelis dėmesys, pradedant nuo lietuviškos švietimo vizijos ateityje iki dabartinių kritikuotinių tendencijų¹⁶ aptarimo. Iš esmės, šia tematika rašiusieji pabrėžė dėl tėvų kaltės iškilusią jaunimo nutautėjimo grėsmę. Pagrindinė jų nurodoma kaip naivus noras lietuviybės išsaugojimo funkciją patikėti lituanistinėms mokykloms, kurios tegali atlikti tik antraeilį vaidmenį, o esmine šio sudėtingos misijos pradininke ir palaikytoja turi būti šeima: „<...> ko neatliks šeimoj tėvai, kurie vaikams išėivijoje yra gyva Lietuva, to nepajėgs atlikti ir gera mokykla“¹⁷.

Šalia pateikiamo tėvų atsainaus požiūrio į lietuviybės išsaugojimo problemą išskiriami materialinio, abejingumo, nutautėjimo faktoriai. Iš tikrųjų, apie ekonomines priežastis kaip lemiamą visiško ar dalinio jaunimo nutautėjimo prielaidą randami tik pavieniai, bet gan detalūs komentarai: „Nereikia to „pusiau“ lietuviško auklėjimo aprašinėti, nes jis pakankamai pažįstamas: pasiųsti vaiką šeštadienio mokyklon, bet po metų kitų vėl atsiimti (ar vaikui aptingus, ar tėvams mokesčio pagailėjus); vadovėlius nupirkti ar suskolinti, bet jau nei "Eglutės" užprenumeruoti, nei kitais skaitiniais aprūpinti; įjungti vaiką kurion nors organizacijon, bet pristigti lėšų jam pasiųsti į tos

¹² Saulaitis A., Išėivijos lietuvių jaunimo prasmės beiėškant, *Aidai*, 1972, Nr. 9, p. 313 – 315.

¹³ Ten pat, p. 313 – 315.

¹⁴ Stanevičius A., Tautinės sąmonės ugdymas išėivijoje“, *Aidai*, 1981, Nr. 10, p. 273 – 280.

¹⁵ Puzinas J., Mūsų kultūriniai uždaviniai ir jų vykdymas, *Aidai*, 1963, Nr. 3, p. 89 – 92, Grinius, J., Lietuvių kultūrinio veikimo gairės, *Aidai*, 1963, Nr. 1, p. 48 – 59.

¹⁶ Rinkūnas A., Lituanistinio švietimo problemos, *Aidai*, 1963, Nr. 3, p. 126 – 128.

¹⁷ Grinius J., Lietuvių kultūrinio veikimo gairės, *Aidai*, 1963, Nr. 1, p. 48 – 59, Rinkūnas A., Lituanistinio švietimo problemos, *Aidai*, 1963, Nr. 3, p. 126 – 128.

organizacijos stovyklas ir kitus renginius. Žinoma, viskas kainuoja. Veltui nėra nė lietuviškojo auklėjimo. Bet kai pagailima jam dolerio, savo pačių vaikai parduodami“¹⁸.

Ypač grėsmingu jaunosios kartos nutautėjimo faktoriumi tapo tėvų abejingumas lietuviškos kultūros sklaidai. Šiame darbe nesistengiama gilintis į šį reiškinį sukėlusias priežastis, tačiau verta pastebėti, kad toks požiūris turėjo gan negatyvų poveikį jaunimui, jie nejausdami iš tėvų motyvacijos užsiimti lietuviškos kultūros sklaida, neturėdami tiesioginio sąlyčio su tėvyne galėjo galutinai integruotis į gyvenamąją aplinką: „Vaikai, kol tebėra tėvų globoje, patys negali nuspręsti lankyti ar nelankyti mokyklą. Deja, jau atsiranda nemaža tėvų, kurie nesidrovi pareikšti, kad lietuvių kalba nebūsimanti reikalinga tolimesniame jų vaiko gyvenime. Ir taip dėl tėvų nerūpestingumo palieka jų vaikai gimtosios kalbos beraščiais“¹⁹.

Remiantis skirtingas pozicijas išsakančių autorių straipsniais galima teigti, kad jaunimo tautinės tapatybės formavimuisi įtakos turėjo platus spektras veiksnių, kurie skaidėsi į smulkesnes grupes. Be jau minėtos šeimos bei švietimo įstaigų lietuvių jaunimo tautinės sąmonės formavimuisi svarbiu veiksniu buvo amerikietiškoji aplinka²⁰. Iš tikrųjų, dauguma jaunuolių šiai aplinkai, priešingai nei tėvai nejautė priešiško, dauguma ją laikė prigimtine, o vidinį sąmyšį ir tapatybės krizę kėlė tėvų reikalavimas neatsiriboti nuo jiems svetimos lietuviškos kultūros. Tokio pobūdžio vyresniosios kartos kelti reikalavimai jaunuoliams buvo sunkiai suvokiami, dauguma vaikų, paveikti amerikietiškos kultūros negalėjo savyje atrasti ar įterpti lietuviškojo prado: „<...> jų nusiteikimas ir troškimai jau labai skiriasi nuo jų tėvų <...> čia gimę ir auge lietuvių vaikai save pabrėžia jau tik „American Lithuanian“ <...>“²¹.

Iš esmės, išeivijos spaudos arenoje jaunimo lietuviybės išsaugojimo problemos aptarimui skirta straipsnių gausa parodo šios temos aktualumą. Į daugelį iškeltų probleminių klausimų pateikti daugiau filosofinio pobūdžio pasvarstymai, nenurodę vienareikšmio teisingo atsakymo²², tačiau padedantys suvokti tautinės tapatybės formavimosi reiškinio komplikuotumą ir aktualumą. Tokios išreiškiamos tendencijos nurodo, kad šį reiškinį įtakojantys, spektrą sudarantys veiksniai: šeima, švietimo sistema, supanti gyvenamoji aplinka ir kt. yra tarpusavyje persipynę ir negali būti vertinami per daug paviršutiniškai.

Apibendrinant galima teigti, kad išeivijos jaunimui tėvų inicijuotos lietuviybės išsaugojimo užduoties įgyvendinimas daugeliu atžvilgių buvo gan problematiškas. Ši generacija, nesulaukdama deramos vyresniosios kartos atstovų paramos, supratimo, neturėdami entuziastingo susidomėjimo

¹⁸ Girnius J., „Pusinis“ jaunimo lietuviškumas, *Aidai*, 1971, Nr. 12, p. 462 – 463.

¹⁹ Puzinas J., Mūsų kultūriniai uždaviniai ir jų vykdymas, *Aidai*, 1963, Nr. 3, p. 89 – 92.

²⁰ Musteikis A., Lietuviškosios kultūros susitikimas su amerikietiška, *Aidai*, 1960, Nr. 12, p. 404 – 407.

²¹ Garšva P., Tautinė parapija išeivijoje, *Aidai*, 1963, Nr. 9, p. 281 – 285.

²² Šimkutė – Pocienė L., Lietuvių emigracinės bendruomenės likimai ir mes, *Aidai*, 1977, Nr. 11, p. 419 – 421.

lietuvišką kultūrą bei nuolatos veikiami supančios gyvenamosios aplinkos dažnai pasirinkdavo asimiliacijos ir nutautėjimo kelią. Neretai jų pasirinkimo nesuprasdami ir savo kaltės neįžvelgdami tėvai tokį sprendimą kritikavo ir smerkė, o jaunuomenė, suvokdama bendravimo beprasmiškumą laikėsi atsiribojimo taktikos. Tokios bendravimo formos pakenkė ne tik pačių generacijų santykiams, bet ir vienijimosi bendram lietuviškos kultūros išsaugojimo tikslui bei tautinės tapatybės formavimuisi.

2. Sovietinės Lietuvos jaunimo tautinės tapatybės formavimosi veiksniai

1944 m. Sovietinė Lietuvos okupacija į krašto gyvenimą įnešė daug negatyvių naujovių²³. Sovietai, siekdami beatodairiško lietuvių tautos paklusnumo įgyvendino daugybę represinio pobūdžio priemonių. Šiuo atžvilgiu išimtys nebuvo taikomos ir Lietuvoje likusiam jaunimui. Apskritai, ateities gyvenimą lėmusiai kartai buvo skiriamas ypatingas sovietinė valdžios dėmesys, siekiant suburti kuo didesnę komunistinio judėjimo pasekėjų būrį.

Apie sovietų valdžios jaunimo atžvilgiu vykdytą intensyvią nutautinimo politiką ir jos rezultatus „Aiduose“ rašoma pakankamai epizodiškai²⁴, lyginant su plačiai aptarta išėivijos padėtimi. Iš tikrųjų, informacijos iš Sovietinės Lietuvos stoka pateisina per menką šios temos nagrinėjimą.

Prieš pradėdant detalesnę jaunimo kultūrinės padėties analizę svarbu paminėti, kad tautinę tapatybę formavo tie patys veiksniai kaip ir išėivijoje: tėvų tautinis auklėjimas, mokykla, gyvenamoji aplinka, sąlytis su kitais tautiečiais, galbūt epizodinis bendravimas su išėiviais ir t.t. Vienintelis Rytų ir Vakarų pasauliuose gyvenančių lietuvių skirtumas siejosi su demokratinės laisvės klausimu. Kaip minėta, pasilikusieji Lietuvoje tautiečiai turėjo taikytis prie diktuojamų sovietinio okupanto gyvenimo sąlygų²⁵. Faktiškai, dauguma, suvokdami atviros kovos grėsmę ir beviltiškumą perėjo į pasyvią rezistenciją, pirminiu uždaviniu išsikeldami savos kultūros išsaugojimą. Šio plano esmine dalimi tapo jaunoji karta, į kurios potencialą, kaip jau minėta, ėmė kėsintis ir sovietinės valdžios atstovai. Taigi, Lietuvos jaunimas atsidūrė tarp dviejų įtampų – tėvų,

²³ Vaitiekūnas V., Švietimas okupuotoje Lietuvoje, *Aidai*, 1960, Nr. 1, p. 11 – 21.

²⁴ Bartusevičius V., Išėivijos jaunimas ir pavergta Lietuva, *Aidai*, 1972, Nr. 9, p. 321 – 326, Girnius J., Antikomunizmo prasmės klausimu, *Aidai*, 1966, Nr. 4, p. 145 – 148, Lozoraitis S., Žvilgsnis į pavergtą Lietuvą, *Aidai*, 1966, Nr. 9, p. 310 – 319, Rūkienė S., Švietimas pavergtoje Lietuvoje, *Aidai*, 1967, Nr. 11, p. 388 – 392, Mažiulis A., Lietuvių šeimos papročių sovietizacijos, *Aidai*, 1969, Nr. 1, p. 47 – 48, Vaškūnas J., Lietuvos jaunimas mokykloje, *Aidai*, 1972, Nr. 5, p. 187 – 190, Vaitiekūnas V., Švietimas okupuotoje Lietuvoje, *Aidai*, 1960, Nr. 1, p. 11 – 21, Milius K., Kremliaus naujasis planas surusinti lietuvių tautą, *Aidai*, 1962, Nr. 3, p. 132 – 133, Pušis J., Ateizmo savaitė Lietuvos mokykloje, *Aidai*, 1977, Nr. 1, p. 32 – 33.

²⁵ Milius K., Kremliaus naujasis planas surusinti lietuvių tautą, *Aidai*, 1962, Nr. 3, p. 132 – 133.

dedančių viltis per juos išsaugoti savo kultūrinį paveldą ir sovietų, siekiančių bet koku būdu sunaikinti nacionalinius elementus ir surusinti užimtas tautas²⁶.

Sovietinės švietimo reikalais užsiėmusios institucijos, siekdamos savo planų įgyvendinimo užsiėmė sisteminiu jaunimo rusinimu. Siekiant savo nuostatas įvirtinti kuo didesniai kiekiui jaunuolių pradėtas planingas komunistinės ideologijos platinimas visose švietimo įstaigose, neišskiriant netgi vaikų darželių²⁷.

Sovietai, turėdami rusiškos tapatybės tarp jaunimo sukūrimo tikslą nuo pat pradinių klasių pradėjo intensyvų ideologinį mokymą. Ši strategija buvo įgyvendinama ne atsitiktinai, suprantant, kad ankstyvoje vaikystėje propaguojamos idėjos gali turėti didelę įtaką tolesniame gyvenime. Taigi, siekiant vaikus priartinti prie komunistinių idėjų nuo pat pirmųjų mokyklos lankymo metų darytas moralinis spaudimas dalyvauti okupantų organizacijose²⁸.

Greta to sovietų valdymo laikotarpiu siekta nustumdyti švietimo kokybę, neleisti neįtakingiems komunistų ideologijai jaunuoliams studijuoti aukštesiose mokyklose. Apskritai iš analizuojamos informacijos susidaro įspūdis, kad visi lavinimosi srities pertvarkymai buvo orientuoti į intelektualinio potencialo sunaikinimą, siekta lietuvių jaunuomenę paversti pilkaja, dažniausiai gamyboje dirbančia, savo nuomonės neturinčia mase²⁹.

Pagrindiniu okupantų tikslus jaunuomenės atžvilgiu įgyvendinančiu įrankiu tapo pedagogai³⁰. Dauguma jų, taikant įbauginimo politiką, buvo priversti koncentruotis į sovietinės valdžios komunistinės ideologijos dėstymą, vienareikšmiškai paneigiant savo kultūrinio gyvenimo pricipus³¹. Dėl tokių mokytojų suformuotų pozicijų buvo sudarytos prielaidos jaunosios kartos trauminių patirčių formavimuisi. Jų susidarymui nemažos įtakos turėjo priešprieša tarp pedagogų ir tėvų pateikiamos informacijos prieštaravimai.

Iš esmės, Lietuvos jaunimo kontrolė neapsiribojo vien švietimo sistemos koordinavimu, veikiau galim teigti, kad apėmė visas gyvenimo sritis, netgi asmeninį individo gyvenimą. Okupantai, siekdami efektyvesnio nutautėjimo taikė gan griežtą žmogaus teisių: religijos, minties, žodžio, kultūros, susibūrimų bei kitose srityse laisvių suvaržymą³². Esminiu jaunimo tautinės savimonės formavimosi stabdžiu tapo draudimas kurti organizacijas, tebuvo vienintelis

²⁶ Milius K., Kremliaus naujasis planas surusinti lietuvių tautą, *Aidai*, 1962, Nr. 3, p. 132 – 133.

²⁷ Rūkienė S., Švietimas pavergtoj Lietuvoj, *Aidai*, 1967, Nr. 11, p. 388 – 392.

²⁸ Ten pat, p. 388 – 392.

²⁹ Vaitiekūnas V., Švietimas okupuotoje Lietuvoje, *Aidai*, 1960, Nr. 1, p. 11 – 21.

³⁰ Kazlauskas J., Lietuvos mokyklų tragizmas, *Aidai*, 1980, Nr. 5 – 6, p. 147 – 154.

³¹ Ten pat, p. 147 – 154.

³² Milius K., Kremliaus naujasis planas surusinti lietuvių tautą, *Aidai*, 1962, Nr. 3, p. 132 – 133, Pušis J., Ateizmo savaitė Lietuvos mokykloje, *Aidai*, 1977, Nr. 1, p. 32 – 33, Lozoraitis S., Žvilgsnis į pavergtą Lietuvą, *Aidai*, 1966, Nr. 9, p. 310 – 319, Mažiulis A., Lietuvių šeimos papročių sovietizacija, *Aidai*, 1969, Nr. 1, p. 47 – 48.

pasirinkimas – priklausyti komunistinio pobūdžio organizacijoms, pasitarnavusioms rusifikacinėms tendencijoms arba kurti savo slaptus susibūrimus.

Greta to svarbu paminėti, kad sovietinės valdžios atstovų pagrindiniu tikslu tapo lojalus lietuvių jaunimo formavimas. Siekiant išsikelto uždavinio įgyvendinimo sovietinė valdžia užkirto bet kokias galimybes susisiekti su Vakarų pasaulio atstovais, galėjusiais jaunąją generaciją supriešinti su vietine valdžia³³.

Tokiomis nepalankiomis gyvenimo sąlygomis didžiausią indėlį į lietuviškosios jaunuomenės kultūrinį ugdymą įdėjo tėvai. Jie buvo pagrindiniais savos kultūros paveldo tęstinumo iniciatoriais. Iš esmės, šis jų tikslas tapo savotiška slaptąja rezistencija prieš sovietų valdžios vykdomą nutautinimo politiką kovos forma, kurią išeiviai vertino gan pozityviai³⁴.

Nepaisant vyresniosios kartos inicijuotų lietuviybės išsaugojimo pastangų sovietinės valdžios atstovai sugebėjo į savo ideologinę sistemą pritraukti dalį jaunuomenės. Greta atsirado daugybė dėl šios represinės sistemos trauminę patirtį įgijusių atstovų, kurie, siekdami karjeros, norėdami ramiai gyventi turėjo prisitaikyti prie esamos santvarkos bei gyventi dvigubus gyvenimus³⁵.

Apibendrinant išeivijos ir Sovietinės Lietuvos tautinės tapatybės raidos niuansus galima pastebėti esminius panašumus. Nors Vakarų ir Rytų jaunuomenė augo ir buvo veikiamas skirtingų gyvenamųjų sąlygų, tačiau gan sunkiai išgyveno tapatybės krizę dviejų kultūrų sankirtoje. Nors išeivių jaunimui amerikietiškoji aplinka nebuvo prievarta primesta, tačiau vidinę įtampą kėlė tėvų moralinis reikalavimas išlaikyti lietuviškąją kultūrą. Priešingai Sovietinėje Lietuvoje jaunimui nuolatos taikytas represinis aparatas, dirbtinai sukėlęs dvilypio gyvenimo pojūtį. Taigi, lietuvių jaunimo atžvilgiu buvo susidariusi paradoksiška situacija, gyventa skirtingose aplinkose, tačiau turėtos vienodai skausmingos ir komplikotai sprendžiamos problemos.

³³ Lozoraitis S., Žvilgsnis į pavergtą Lietuvą, *Aidai*, 1966, Nr. 9, p. 310 – 319.

³⁴ Bartusevičius V., Išeivijos jaunimas ir pavergta Lietuva, *Aidai*, 1972, Nr. 9, p. 321 – 326.

³⁵ Zubras A., Rusifikacija Sovietų Sąjungoje, *Aidai*, 1973, Nr. 2, p. 49 – 57.

II. IŠEIVIJOS IR SOVIETINĖS LIETUVOS JAUNIMO TAUTINĖS VEIKLOS VERTINIMAI

1. Išeivijos jaunimo tautinės veiklos vertinimai

Plačiau pasigilinus į išeivijos ir sovietinės Lietuvos jaunimo tautinį identitetą formavusius veiksnius svarbia užduotimi tampa išanalizuoti jų kultūrinės, politinės veiklos vertinimus. Iš tiesų, apie išeivijos jaunimą turimos informacijos gausa šią tyrimo tematiką leidžia išanalizuoti daug kokybiškiau, priešingai nei sovietinės Lietuvos, iš kurios gaunami gan epizodiški duomenys. Dėl susidariusios informacijos stokos problemos nutarta greta išeivių detalios tautinės veiklos aptarimo atskirame skyriuje pateikti epizodiškai randamus sovietinės Lietuvos jaunimo veiklos niuansus.

Kaip ir ankstesniame skyriuje išeivijos jaunimo tautinės veiklos apžvalga pradedama nuo esminio, individą formuojančio šeimos lygmens³⁶. Kaip jau minėta, tėvai tapo pagrindiniais lietuviškos tautinės kultūros puoselėjimo iniciatoriais. Neretai, neapgalvotai primesdami lietuviškos kultūros išsaugojimo misiją sukeldavo kartų konfliktus, kurie, kaip įrodė tolesnė ateities perspektyva turėjo gan neigiamas pasekmes³⁷. Dauguma jaunuolių, nesuvokdami savos kultūros išsaugojimo prasmės dėl vyresniųjų daryto moralinio spaudimo tik dalinai įsitraukė į šią veiklą, kiti pasirinko asimiliacijos ir nutautėjimo kelią³⁸.

Kaip nurodoma „Aidų“ straipsniuose jaunimo visiškai ar dalinis atsiribojimas nuo lietuviškosios kultūros nemaža dalimi buvo įtakotas tėvų elgsenos³⁹. Daugelis jų, tautiniam ugdymui skirdami tik epizodinį dėmesį idealistiškai tikėjosi išugdyti patriotišką jaunuomenę. Vyresnioji karta, gimusi ir augusi Lietuvoje buvo tautiškai sąmoninga, entuziastingai įsitraukė į lietuviybės išsaugojimo darbą išeivijoje⁴⁰. Deja, jaunimas, neturėdamas tiesioginių savos kultūros pažinimo galimybių bei nesulaukdamas tėvų iniciatyvos laikėsi tam tikro atstumo nuo lietuviškos veiklos⁴¹. Savaiame aišku šios minimos tendencijos nėra suvisuotinamos, tačiau būdingos daugumai išeivijoje gyvenusių lietuvių.

Minėtasis tėvų atsainus požiūris bei jaunimo lietuviškojo prado neatradimas tapo pagrindine paskata epizodiniam dalyvavimui lietuviybės gaivinimo veikloje. Kaip nurodoma leidinyje, jaunoji

³⁶ Grinius J., Lietuvių kultūrinio veikimo gairės, *Aidai*, 1963, Nr. 1, p. 48 – 59, Puzinas J., Mūsų kultūriniai uždaviniai ir jų vykdymas, *Aidai*, 1963, Nr. 3, p. 89 – 92.

³⁷ Nagys H., Jaunimo reikšmė tautoj ir išeivijoje, *Aidai*, 1966, Nr. 9, p. 292 – 296.

³⁸ Gaidamavičius G., Jaunimas dviejų kultūrų sankryžoje, *Aidai*, 1966, Nr. 2, p. 53 – 59, Girmius J., „Pusinis“ jaunimo lietuviškumas, *Aidai*, 1971, Nr. 12, p. 462 – 463.

³⁹ Puzinas J., Mūsų kultūriniai uždaviniai ir jų vykdymas, *Aidai*, 1963, Nr. 3, p. 89 – 92.

⁴⁰ Kriaučiūnas R., Kartų skirtumai mūsų išeivijoje, *Aidai*, 1970, Nr. 5, p. 63.

⁴¹ Ten pat, p. 63.

generacija daugiau koncentravosi į paviršutinę kultūrinio pobūdžio, pramoginę veiklą, daugiausiai choras, šokių būrelius⁴². Priešingai, pasigesta jų susidomėjimo politinio pobūdžio aktualijomis. Nors dėl to jaunimas spaudoje buvo kritikuotinas, tačiau plačiau pasigilinus į šią problematiką buvo atrasti esminiai atsakymai, galėję paaiškinti susidariusią situaciją. Kaip nurodoma viename straipsnyje pagrindine jaunimo abejingumo priežastimi tapo vyresniosios kartos nenoras keisti nusistovėjusią politinės veiklos sistemą, baimė įnešti tam tikrų naujovių⁴³.

Vyresniosios generacijos neprisitaikymas prie dinamiškai kintančių gyvenimo sąlygų, sustabarėjimas getinėje aplinkoje sukėlė jaunimo atsiribojimą nuo politinio pobūdžio veiklos⁴⁴. Iš esmės, tėvų kartos egocentrisis noras koncentruotis bei apimti visas lietuviybės gaivinimo sritis buvo trumparegiškas. Nesuvokta, kad jaunimo palikimas nuošalyje nuo reikšmingų lietuvių kultūrai klausimų sprendimo vėlesnėje perspektyvoje galėjo sukelti katastrofišką nutautėjimo situaciją, visišką lietuviškos kultūros sunykimą⁴⁵.

Apskritai nagrinėjamuose straipsniuose tautinės veiklos tematika išplėtojama gan plačiai⁴⁶. Greta vyresniosios kartos atžvilgiu išreiškiamos neveiklumo kritikos pateikiami tam tikri problemos sprendimo būdai⁴⁷. Pirmiausiai vyresnioji generacija skatinama pakeisti savo sustabarėjusias pažiūras, kuo intensyviau į veikiančias organizacijas integruoti jaunimą⁴⁸. Deja, tenka suabejoti ar pavėluotai pradėjus spręsti įsisenėjusią problemą buvo galima pasiekti teigiamų rezultatų. Taip pat tenka pastebėti, kad spaudoje buvo pateikta tik problemų sprendimo vizija, į kuria galbūt niekas neatsižvelgė.

Iš esmės, apie vyresniosios generacijos jaunuomenės atžvilgiu daromą žalą spaudoje rašyta gan plačiai⁴⁹. Ypač kritikos negailėta rašant apie santykių su sovietine Lietuva palaikymo tematika⁵⁰. Peržvelgtuose straipsnių pasisakymuose gan teigiamai vertintas jaunuomenės entuziazmas

⁴² Girnius K. K., Jaunimo kongresui besirengiant, 1971, Nr. 10, p. 337 – 341.

⁴³ Mockus K., Jaunimo problemos, *Aidai*, 1962, Nr. 2, p. 91 – 95.

⁴⁴ Girnius K. K., Jaunimo kongresui besirengiant, 1971, Nr. 10, p. 337 – 341.

⁴⁵ Ten pat, p. 337 – 341.

⁴⁶ Mockus K., Jaunimo problemos, *Aidai*, 1962, Nr. 2, p. 91 – 95, Girnius J., Lietuvos studentai ir jų vyresnieji Jungtinėse Amerikos valstybėse, *Aidai*, 1962, Nr. 3, p. 104 – 110, Čižiūnas V., Jaunimo problema lietuviškoje išeivijoje, *Aidai*, 1966, Nr. 1, p. 1 – 7, S. K. R., Po jaunimo švenčių, *Aidai*, 1972, Nr. 9, p. 295 – 301, Trimakas K., Išeivijos lietuvių jaunimas pasaulyje, *Aidai*, 1985, Nr. 3 – 4, p. 82 – 95 ir kt.

⁴⁷ Liulevičius A., Jaunimo kongreso išpūdziai, *Aidai*, 1966, Nr. 9, p. 290 – 292, Jaunimo kongreso apžvalga, *Aidai*, 1966, Nr. 9, p. 319 – 334, Sideravičius K., Studento krikščioniškas žvilgsnis į lietuvių misiją, *Aidai*, 1974, Nr. 6, p. 255 – 258, Alaušius, Kiek pats jaunimas rengiasi savo kongresui, *Aidai*, 1972, Nr. 3, p. 101 – 104, J. G., Jaunimo kongreso paskaitas palydint, *Aidai*, 1972, Nr. 10, p. 347, Girnius K. K., Jaunimo kongresui besirengiant, *Aidai*, 1971, Nr. 10, p. 337 – 341, Kavaliūnas J., Lietuvių švietimo darbai ir rūpesčiai, *Aidai*, 1972, Nr. 1, p. 4 – 8 ir kt.

⁴⁸ Girnius K. K., Jaunimo kongresui besirengiant, *Aidai*, 1971, Nr. 10, p. 337 – 341.

⁴⁹ Ten pat, p. 337 – 341, Girnius J., Lietuvos studentai ir jų vyresnieji Jungtinėse Amerikos valstybėse, *Aidai*, 1962, Nr. 3, p. 104 – 110, Liulevičius A., Lietuvių studentų sąjungos suvažiavimas Čikagoje, 1963, Nr. 1, p. 38 – 39, Čižiūnas V., Jaunimo problema lietuviškoje išeivijoje, *Aidai*, 1966, Nr. 1, p. 1 – 7, Gaidamavičius P., Jaunimas dviejų kultūrų sankryžoje, 1966, Nr. 2, p. 53 – 59 ir kt.

⁵⁰ A. B. ir Vaitiekūnas V., Išeivių santykiai su tauta, *Aidai*, 1968, Nr. 1, p. 33 – 36, Audrius T., Netiesiogiai įrodomas išeivijos reikšmingumas, 1979, Nr. 12, p. 463 – 464 ir kt.

bendrauti su nuo okupanto grėsmės kenčiančiais tautiečiais. Kaip nurodoma leidinyje, šio pobūdžio bendravimas galėjo duoti abipusiškai teigiamų rezultatų. Išeivijos jaunimas, pajutęs artimesnį ryšį su nepažįstama tėvyne, galėjo tapti labiau motyvuotas išsaugoti lietuviškąją kultūrą, o okupanto valdomas sustiprinti kovą prieš pavergėją⁵¹.

Paviršutiniškus jaunimo bendradarbiavimo su sovietine Lietuva vertinimus papildė esmines įžvalgas pateikiantys straipsniai⁵². Tik iš jų galima susidaryti jaunimo iniciatyvos atsigręžti į Lietuvą svarbą. Kaip nurodo šia tematika pasisakantis anonimas, jaunuomenės apsisprendimas bendrauti su mažai pažinta Lietuva tapo kokybiškos sąmonės susiformavimo liudytoju⁵³. Šios generacijos atstovai, priešingai tėvams, buvo pralaužę geto erdvę ir ryžosi tą patį veiksma atlikti su komunistų statoma bendravimo užtvara.

Deja, didele dalimi lietuvių jaunimo inicijuotas bendravimo su Sovietine Lietuva veiksmas vyresniosios kartos atstovų buvo siejamas su komunistinės grėsmės iškilimu⁵⁴. Spaudoje minėti išeivių bendravimo su okupuotoje Lietuvoje gyvenančiais tautiečiais būdai, pavyzdžiui sportininkų išvyka, buvo gan kritikuoti ir smerkti⁵⁵. Apie šią problematiką plačiau rašiusi išeivių jaunuomenės atstovė S. Makaitytė ieškojo šio vyresniosios kartos elgesio paaiškinimų: „Kažkodėl daug kas iš tėvų kartos susidomėjimą tarybine Lietuva sieja su susidomėjimu komunizmu ar net komunizmui pritarimu <...> gal būt, jiems tokios mintys kyla, nes studentai nepakankamai jausmiškai smerkia rusų nusikaltimus lietuvių tautai <...> Tai visa, kas tėvams yra skaudžiausias gyvenimo smūgis, jų vaikams – tik istorija“⁵⁶. Vyresniųjų susidaryto požiūrio paaiškinimo siekė ir kiti šia tematika besidomėję išeivių autoriai⁵⁷. Vienas jų, pateikdamas vyresniosios generacijos mąstysenos niuansus užsiminė apie jų trumparegiškumą, atsiribojimą nuo jaunimo aktualijų⁵⁸. Kaip nurodoma straipsnyje, pagrindiniu tikslu turėjo būti generacijos vienybės siekis dėl lietuvių išsaugojimo darbo, o ne tarpusavio priešprieša dėl skirtingų tautinės veiklos gairių⁵⁹. Greta šių minimų tendencijų buvo užsiminta apie vyresniosios kartos paviršutinišką sovietinės Lietuvos gyventojų vertinimą, visiems suteikiant grėsmingų komunistų etiketes, pamirštant, kad dauguma buvo tik tariamais sistemos pasekėjais⁶⁰. Iš tiesų, tokie jų vertinimai gali būti pateisinami informacijos apie

⁵¹ A. B. ir Vaitiekūnas V., Išeivių santykiai su tauta, *Aidai*, 1968, Nr. 1, p. 33 – 36.

⁵² Ten pat, p. 33 – 36, Makaitytė S., Įspūdžiai iš studentų suvažiavimo, *Aidai*, 1968, Nr. 2, p. 87 – 88.

⁵³ A. B. ir Vaitiekūnas V., Išeivių santykiai su tauta, *Aidai*, 1968, Nr. 1, p. 33 – 36.

⁵⁴ Ten pat, p. 33 – 36.

⁵⁵ Ten pat, p. 33 – 36.

⁵⁶ Makaitytė S., Įspūdžiai iš studentų suvažiavimo, *Aidai*, 1968, Nr. 2, p. 87 – 88.

⁵⁷ A. B. ir Vaikietūnas V., Išeivių santykiai su tauta, *Aidai*, 1968, Nr. 1, p. 33 – 36.

⁵⁸ Ten pat, p. 33 – 36.

⁵⁹ Ten pat, p. 33 – 36.

⁶⁰ Ten pat, p. 33 – 36.

sovietinėje Lietuvoje gyvenančius tautiečius stoka bei komunizmo kaip antagonisto laisvajam pasauliui baime.

Jau minėtosios vyresniosios ir jaunosios generacijų sankirtos tendencija pastebima straipsniuose, gvildenančiuose jaunuomenės kongresų tematiką. Kaip pastebima, dauguma šia tema rašiusių gan negatyviai vertino vyresniųjų iniciatyvumą, kuris daugeliu atveju užgožė jaunosios kartos tautinės veiklos galimybes: <...> taip išėjo, kad jaunimas liko pasyvus, tik klausėsi, kaip jis buvo giriamas <...> mokomas <...> uždegamas ir liepiamas vesti propagandą <...>. Šis pasyvumas atsispindėjo kongreso programoje. Vyresnieji ne tik skaitė svarbiausias paskaitas, bet nemažai lėmė ir bendrą jo linkmę, daugiau keldami politinius, o ne kultūrinius klausimus. Gal būt, dėl to, užuot žvelgus į paties jaunimo rūpesčius, leistasi į vyresniųjų ginčus“⁶¹.

Kaip nurodoma daugelyje apie jaunimo suvažiavimus, kongresus rašytuose straipsniuose vyresniųjų per didelis indėlis į renginių organizavimą turėjo gan negatyvių rezultatų jaunuomenei⁶². Iš esmės, paskaičius išeivių vertinimus susidaro įspūdis, kad renginių organizavimas neturėjo deramo atgarsio jaunime, veikiau jiems tai buvo tik kultūrinio pobūdžio pramoga, o vyresniesiems politinių diskusijų arena⁶³.

Remiantis pateiktomis autorių pozicijomis galima teigti, kad vyresnioji generacija, beatodairiškai siekusi išlaikyti lietuviškumą kaip savo tapatybės dalį, užsiėmė pernelyg plačia veikla, užmiršdavo, kad savos kultūros išsaugojimo misijai svarbus jaunimo moralinis paruošimas⁶⁴. Pastarieji, epizodiškai veikdami tėvų užantyje neįvertino tautinės veiklos svarbos, veikiau šioje srityje apsiribojo tik paviršutiniškumu⁶⁵. Šia tematiką nagrinėjantys asmenys, matydami to meto situaciją pradėjo kelti artėjusios jaunimo krizės problemą: „Bet vis yra tas vyresniųjų užnugaris, kurio ligi šiol pilnai neįvertinome. Bet įsivaizduokime, kas įvyktų, jei vyresnieji staiga dingtų. Kokios tada būtų mūsų stovyklos, mokyklos, organizacijos, spauda? Kiek iš mūsų tikrai mokame lietuviškai, kad galėtume redaguoti žurnalus arba laikraščius, kiek galėtume parašyti rimtesnių straipsnių be daugybės klaidų <...> kiek mūsų turėtume pakankamai pasiaukojimo didesnę savo laiko dalį paaukoti lietuviškiems darbams? Tikiu, kad atsakymas gan aiškus — tuoj pat sunyktų mūsų kultūrinis ir visuomeninis gyvenimas“⁶⁶.

⁶¹ Girnius K. K., Jaunimo kongresui besirengiant, *Aidai*, 1971, Nr. 10, p. 337 – 341.

⁶² Nagys H., Jaunimo reikšmė tautoj ir išeivijoje, *Aidai*, 1966, Nr. 9, p. 292 – 296, Jaunimo kongreso apžvalga, *Aidai*, 1966, Nr. 9, p. 319 – 334, A. B. ir Vaitiekiūnas V., Išeivių santykiai su tauta, *Aidai*, 1968, Nr. 1, p. 33 – 36.

⁶³ Girnius K. K., Jaunimo kongresui besirengiant, *Aidai*, 1971, Nr. 10, p. 337 – 341.

⁶⁴ Nagys H., Jaunimo reikšmė tautoj ir išeivijoje, *Aidai*, 1966, Nr. 9, p. 292 – 296, Jaunimo kongreso apžvalga, *Aidai*, 1966, Nr. 9, p. 319 – 334, Girnius K. K., Jaunimo kongresui besirengiant, 1971, Nr. 10, p. 337 – 341.

⁶⁵ Girnius K. K., Jaunimo kongresui besirengiant, 1971, Nr. 10, p. 337 – 341.

⁶⁶ Ten pat, p. 338 – 340.

Greta pateikiamų jaunimo tautinės veiklos ateities vizijų dėmesys koncentruojamas į to meto gyvenamosios situacijos pagerinimą⁶⁷. Kongresų organizavimo spragas nagrinėjantys autoriai pabrėžė pagrindines tolesnės jaunimo įtraukimo į kultūrinę veiklą gaires: suformuluoti renginių tikslus, orientuotis į jaunimo problemų sprendimą, o ne vyresniųjų rūpimų klausimų analizę, pašalinti organizacinius nesklandumus, trukdančius kokybiškam kongresų funkcionavimui⁶⁸. Raginta kongresus paversti ne kasdieniškai įprastais, o jaunimą iš vidaus sujudinančiais renginiais, kurie paskatintų intensyvesnę tautinės veiklos plėtotę. Šios jaunuomenės moderuojamos veiklos kryptys turėjo prisidėti prie lietuviškos kultūros tęstinumo ateityje⁶⁹.

Kai kurie autoriai plačiau besigilindami į lietuvių jaunimo ateities perspektyvas pateikė daugiau išvalgų. Suvokiant jaunuomenės organizavimosi svarbą buvo iškeltas lyderystės, vadovavimo klausimas. Iš esmės šio aspekto analizė tuo metu buvo itin aktuali dėl jaunuomenės tautinės veiklos iniciatorių stokos. Šią tematiką gvildenę straipsnių autoriai modeliavo ateities perspektyvas, bandė aiškinti gyvenamosios situacijos negatyvią padėtį. Aptariamoms situacijoms vertinimas buvo grindžiamas amerikietiškos kultūros, įskiepijusios egocentrišką užsidarymą savo kiaute, neįsivaikinant moralinės pareigos visuomeninių klausimų sprendimui, įtaka⁷⁰. Iš dalies šiuo teiginiu galima paaiškinti jaunosios generacijos pasyvumą kultūriniais reikalais, tačiau verta neužmiršti jau minėto fakto, kad prie to nemaža dalimi prisidėjo vyresnioji karta, nenorėjusi užleisti šių pozicijų jauniems, kultūrinės veiklos patirties neturintiems lietuviams⁷¹.

Vyresniosios kartos vadovavimo metodai nuo organizacijų veiklos atitolino didelę dalį jaunuomenės. Iš tikrųjų, šios tendencijos buvo pastebimos tarp akademinio jaunimo, kuris didžią dalimi buvo labiau suinteresuotas dalyvauti visuomeninėje veikloje. Greta šios minimos problemos iškyla sunkumai su kitos jaunuomenės dalies, nepriklausančios akademinėi bendruomenei į kultūrinę veiklą integravimo, potencialo išnaudojimo: „Daugumas jaunimo organizacijų jungia besimokantį jaunimą. Betgi juk yra ir nestudijuojančių, ir tai ne taip mažai. Dažnas tokių nutolsta nuo lietuviško gyvenimo, nerasdamas kur pritaipyti⁷²“.

Remiantis straipsniuose išreiškiamomis tendencijomis susidaro įspūdis, kad didelė jaunuomenės dalis dėl įvairių susiklosčiusių aplinkybių nerealizavo savo potencialo kultūrinėje, politinėje veikloje⁷³. Veikia, nenorėdami taikytis su vyresniosios kartos primestų organizacijų

⁶⁷ Nagys H., Jaunimo reikšmė tautoj ir išeivijoje, *Aidai*, 1966, Nr. 9, p. 292 – 296, Jaunimo kongreso apžvalga, *Aidai*, 1966, Nr. 9, p. 319 – 334, Girnius K. K., Jaunimo kongresui besirengiant, 1971, Nr. 10, p. 337 – 341.

⁶⁸ Nagys H., Jaunimo reikšmė tautoj ir išeivijoje, *Aidai*, 1966, Nr. 9, p. 292 – 296, Jaunimo kongreso apžvalga, *Aidai*, 1966, Nr. 9, p. 319 – 334, Girnius K. K., Jaunimo kongresui besirengiant, 1971, Nr. 10, p. 337 – 341.

⁶⁹ Girnius K. K., Jaunimo kongresui besirengiant, 1971, Nr. 10, p. 337 – 341.

⁷⁰ Plateris A., Šeima kryžkelėje, *Aidai*, 1974, Nr. 11, p. 377 – 383.

⁷¹ Girnius K. K., Jaunimo kongresui besirengiant, 1971, Nr. 10, p. 337 – 341.

⁷² Mockus K., Jaunimo problemos, *Aidai*, 1962, Nr. 2, p. 91 – 95.

⁷³ Girnius K. K., Jaunimo kongresui besirengiant, 1971, Nr. 10, p. 337 – 341.

veiklos gairėmis rinkosi kultūrinio atsiribojimo kelią⁷⁴. Neretai, dėl šio apsisprendimo vyresnioji generacija juos apžėrė kaltinimais dėl abejingumo lietuviybės išsaugojimui, kūrybinio potencialo neišnaudojimo⁷⁵. Daugeliu atveju, šie priekaištai buvo nepateisinami dėl vyresniųjų kritikuotinos veiklos, nesugebėjusios išjudinti jaunuolių intelektualų kūrybinių jėgų išlaisvinimo. Be to tenka pabrėžti, kad jiems kelti per dideli reikalavimai, tautinis kūrybingumas galėjo gimti tik glaudžiam sąlytyje su lietuvių kultūra.

Apibendrinant galima teigti, kad išeivių jaunimo tautinės veiklos didžiausia kliūtimi tapo vyresnioji karta, pagrindiniu savo uždaviniu laikiusi lietuviškos kultūros išsaugojimą. Deja, jie, nepasitikėdami jaunąją kartą, neužleisdami savo organizacinės veiklos pozicijų prisidėjo prie spartesnio jos nutautėjimo. Jaunuomenė, teturėdama siauras veiklos galimybes apsiribojo paviršutiniška lietuviybės sklaida. Daugeliu atveju, veikdami tėvų užantyje, nepajausdami realios už savo kultūros išsaugojimą atsakomybės, jie apsiribojo epizodine kultūrine bei politine veikla. Šios situacijos egzistavimas toliaregiškiau maštančius išeivius privertė susimąstyti bei kurti tolesnes veiklos gaires, kurios prisidėtų prie ateities perspektyvoje išvengtų jaunimo kultūrinės krizės likvidavimo.

2. Sovietinės Lietuvos jaunimo tautinės veiklos vertinimai

Kaip jau buvo minėta ankstesniame skyrelyje apie sovietinės Lietuvos jaunimo tautinę veiklą „Aiduose“ rašyta gan epizodiškai⁷⁶. Informacijos stoka neleidžia pateikti platesnių vertinimų, tik epizodiškai susipažinti su tam tikrais autorių atskleistais niuansais.

Dažniausiai sovietinėje Lietuvoje gyvenusios jaunuomenės kultūrinė veikla apibūdinama aptariant okupanto valdžios vykdytas politikos nuostatas⁷⁷. Pavyzdžiui, viename straipsnyje, supažindinančiame su sovietų valdžios lietuvių atžvilgiu vykdoma rusifikacine politika, akcentuojamas jaunimo priešinimasis šios sistemos nuostatams, pasireiškiantis slaptų organizacijų kūrimu⁷⁸. Kaip pabrėžiama dauguma jų orientavosi į uždraustosios vakarietiškos kultūros elementus.

⁷⁴ Girnius K. K., Jaunimo kongresui besirengiant, 1971, Nr. 10, p. 337 – 341.

⁷⁵ Ten pat, p. 337 – 341.

⁷⁶ Zubras A., Rusifikacija Sovietų Sąjungoje, *Aidai*, 1973, Nr. 2, p. 49 – 57, Kazlauskas J., Lietuvos mokyklų tragizmas, *Aidai*, 1980, Nr. 5 – 6, p. 147 – 154, Lietuvos studentai dabartinėj Lietuvos literatūroj, *Aidai*, 1963, Nr. 11, p. 354 – 357, 390 – 394.

⁷⁷ Zubras A., Rusifikacija Sovietų Sąjungoje, *Aidai*, 1973, Nr. 2, p. 49 – 57, Kazlauskas J., Lietuvos mokyklų tragizmas, *Aidai*, 1980, Nr. 5 – 6, p. 147 – 154, Lietuvos studentai dabartinėj Lietuvos literatūroj, *Aidai*, 1963, Nr. 11, p. 354 – 357, 390 – 394.

⁷⁸ Lietuvos studentai dabartinėj Lietuvos literatūroj, *Aidai*, 1963, Nr. 11, p. 354 – 357, 390 – 394.

Prie jaunimo kultūrinės veiklos išlaikymo nemaža dalimi prisidėjo ir tėvai, kurie savo vaikų ugdymą traktavo kaip savotišką pasyvios rezistencijos formą prieš okupacinę valdžią⁷⁹. Nors sovietinė sistema taikė daugybę kultūrinės veiklos suvaržymų, vyresnioji karta beatodairiškai laikėsi senųjų lietuviškų papročių, religinių ir kt. nuostatų, kurias įdiegė savo vaikams⁸⁰.

Nors ir epizodiškai prie tėvų lietuviškojo auklėjimo prisidėjo mokytojai⁸¹. Kaip akcentuojama straipsniuose, tik labai maža dalis mokytojų ryžosi netarnauti komunistinės ideologijos sklaidai⁸². Bijodami okupanto valdžios teroro jie tegalėjo tik nutylėti nenorimą perduoti informacijos dalį. Daugeliu atveju, išeiviai buvo linkę kaltinti lietuvių mokytojų gan epizodinę ir pasyvią rezistenciją, tačiau verta nepamiršti, kad jie tai darė veikiami žmogiškojo baimės faktoriaus.

Iš tikrųjų, straipsniuose nurodyta, kad greta esminio tėvų kultūrinės veiklos tęstinumo jaunime indėlio buvo gan svarbus santykių su išeiviais palaikymas⁸³. Kaip akcentuojama, abipusių santykių užmezgimas turėjo moraliai paremti sovietinės Lietuvos demoralizuotą jaunimą, suteikti didesnės motyvacijos kovai prieš okupantą⁸⁴. Dalis jaunosios kartos išeivių sportininkų, siekdami susipažinti su tėvyne bei pakelti tautiečių entuziazmą iniciavo kelionę į Lietuvą⁸⁵. Nepaisant to, kad jie savųjų buvo pasmerkti kaip nepataisomi komunistai, turėjo didelį teigiamą poveikį sovietinės Lietuvos jaunuomenei.

Neišskiriant epizodiškai sovietinės Lietuvos jaunimo atžvilgiu veikusių išeivių iniciatyvų, jaunosios kartos pasyvi rezistencija buvo gan efektyvi⁸⁶. Okupanto valdžia, netgi turėdama kryptingas veiklos gaires, taikydama represines priemones nesugebėjo sukontroliuoti lietuvių kultūrinės sklaidos⁸⁷. Iš esmės, sovietų jėga brukamos nuostatos sukėlė gan didelį jaunuomenės pasipriešinimą. Nors daugeliu atveju jis veikė kaip pasyvios rezistencijos forma, tačiau jokiū būdu dėl to neverta sumenkinti šio judėjimo reikšmės.

Apibendrinant skyrelį, galima teigti, kad išeiviai apie sovietinės Lietuvos jaunimo tautinę veiklą turėjo tik epizodines žinias. Dėl informacijos stokos buvo išskirta tik keltas svarbesnių niuansų. Nurodyta, kad jaunimas, įtakojamas tėvų, jausdamas priešpriešą sovietų valdžios

⁷⁹ Zubras A., Rusifikacija Sovietų Sąjungoje, *Aidai*, 1973, Nr. 2, p. 49 – 57, Kazlauskas J., Lietuvos mokyklų tragizmas, *Aidai*, 1980, Nr. 5 – 6, p. 147 – 154, Lietuvos studentai dabartinėj Lietuvos literatūroj, *Aidai*, 1963, Nr. 11, p. 354 – 357, 390 – 394.

⁸⁰ A., Rusifikacija Sovietų Sąjungoje, *Aidai*, 1973, Nr. 2, p. 49 – 57, Kazlauskas J., Lietuvos mokyklų tragizmas, *Aidai*, 1980, Nr. 5 – 6, p. 147 – 154, Lietuvos studentai dabartinėj Lietuvos literatūroj, *Aidai*, 1963, Nr. 11, p. 354 – 357, 390 – 394.

⁸¹ Kazlauskas J., Lietuvos mokyklų tragizmas, *Aidai*, 1980, Nr. 5 – 6, p. 147 – 154.

⁸² Ten pat, p. 147 – 154.

⁸³ Girnius K. K., Jaunimo kongresui besirengiant, 1971, Nr. 10, p. 337 – 341, A. B. ir Vaitiekūnas V., Išeivių santykiai su tauta, *Aidai*, 1968, Nr. 1, p. 33 – 36.

⁸⁴ Ten pat, p. 33 – 36.

⁸⁵ Ten pat, p. 33 – 36.

⁸⁶ Ten pat, p. 33 – 36.

⁸⁷ Zubras A., Rusifikacija Sovietų Sąjungoje, *Aidai*, 1973, Nr. 2, p. 49 – 57, A. B. ir Vaitiekūnas V., Išeivių santykiai su tauta, *Aidai*, 1968, Nr. 1, p. 33 – 36.

primestoms tendencijoms, aktyviai priešinosi pasyvios rezistencijos formomis. Prie jų kovos epizodiškai prisidėjo norą bendradarbiauti pareiškęs išeivijos jaunimas, sužadinęs vidinę motyvaciją aktyvesnei kovai už lietuviškos kultūros išsaugojimą.

III. IŠVADOS

1. Išeivijos jaunimo tautinės tapatybės formavimuisi įtakos turėjo platus veiksmų spektras: šeima, švietimo sistema, sąveika su gyvenamąja aplinka. Neretai, tarp šių veiksmų kylantis sąlytis, susipriešinimas turėjo neigiamų pasekmių jaunajai kartai. Ypač didelė priešprieša, vidinė tapatybės krizė kilo dėl tėvų moralinio reikalavimo išsaugoti nepažįstamą lietuviškąją kultūrą bei laikytis atsiribojimo nuo amerikietiškos kultūrinės aplinkos, kuri daugeliui jau buvo tapusi prigimtaine.

2. Išeivijos jaunimui tėvų inicijuotos lietuviybės išsaugojimo užduoties įgyvendinimas daugeliu atžvilgių buvo gan problematiškas. Ši generacija, nesulaukdama deramos vyresniosios kartos atstovų paramos, neturėdama vidinės motyvacijos bei nuolatos veikiamą supančios gyvenamosios aplinkos dažnai pasirinkdavo nutautėjimo kelią. Neretai šio poelgio atžvilgiu išreikšta vyresniosios generacijos kritika prisidėjo prie jaunuomenės galutinio sprendimo atsiriboti nuo lietuviybės reikalų. Tokios konfliktiškos bendravimo formos pakenkė ne tik pačių generacijų santykiams, bet ir vienijimosi bendram lietuviškos kultūros išsaugojimo tikslui bei tautinės tapatybės formavimuisi.

3. Nors Vakarų ir Rytų jaunuomenės augo ir buvo veikiamos skirtingų gyvenamųjų sąlygų, tačiau paraleliai išgyveno tapatybės krizę dviejų kultūrų sankirtoje. Išeivių jaunimo vidinę įtampą kėlė tėvų moralinis reikalavimas išlaikyti lietuviškąją kultūrą. Priešingai Sovietinėje Lietuvoje nuolatos taikytas represinis aparatas dirbtinai sukėlęs jaunuomenės dvilypio gyvenimo pojūtį.

4. Išeivių jaunimo tautinės veiklos didžiausia kliūtimi tapo vyresnioji karta, kuri nepasitikėdama jaunąja karta, neužleisdama savo organizacinės veiklos pozicijų prisidėjo prie spartesnio jos nutautėjimo. Jaunuomenė, teturėdama siauras veiklos galimybes, nepajausdama realios už kultūros išsaugojimą atsakomybės apsiribojo tik paviršutiniška lietuviybės sklaida, kuri netolimoje ateities perspektyvoje galėjo sukelti kultūrinės krizės apraiškas.

5. Sovietinės Lietuvos jaunimas, kovodamas su okupanto kontrole, siekdamas išsaugoti tautinę kultūrą daugiausiai naudojo pasyvias rezistencijos formas. Ši kovos forma, įdiegta vyresniosios generacijos, pasiteisino, sovietų valdžią negalėjo susekti ar sukontroliuoti slaptos kultūrinės veiklos, pasireiškusių religijos, papročių, slaptų susibūrimų praktikavimu.

IV. ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

4.1 Šaltiniai

Aidai

1960 m.

1. Vaitiekūnas V., Švietimas okupuotoje Lietuvoje, *Aidai*, 1960, Nr. 1, p. 11 – 21.
2. Musteikis A., Lietuviškosios kultūros susitikimas su amerikietiška, *Aidai*, 1960, Nr. 12, p. 404 – 407.

1962

1. Mockus K., Jaunimo problemos, *Aidai*, 1962, Nr. 2, p. 91 – 95.
2. Girnius J., Lietuvos studentai ir jų vyresnieji Jungtinėse Amerikos valstybėse, *Aidai*, 1962, Nr. 3, p. 104 – 110.
3. Milius K., Kremliaus naujasis planas surusinti lietuvių tautą, *Aidai*, 1962, Nr. 3, p. 132 – 133.

1963

1. Liulevičius A., Lietuvių studentų sąjungos suvažiavimas Čikagoje, 1963, Nr. 1, p. 38 – 39.
2. Grinius J., Lietuvių kultūrinio veikimo gairės, *Aidai*, 1963, Nr. 1, p. 48 – 59.
3. Puzinas J., Mūsų kultūriniai uždaviniai ir jų vykdymas, *Aidai*, 1963, Nr. 3, p. 89 – 92.
4. Rinkūnas A., Lituanistinio švietimo problemos, *Aidai*, 1963, Nr. 3, p. 126 – 128.
5. Garšva P., Tautinė parapija išeivijoje, *Aidai*, 1963, Nr. 9, p. 281 – 285.
6. Pauliukaitis P., Amerikos lietuvių istorija kaip tautinio auklėjimo priemonė, *Aidai*, 1963, Nr. 9, p. 291.
7. Lietuvos studentai dabartinėj Lietuvos literatūroj, *Aidai*, 1963, Nr. 11, p. 354 – 357, 390 – 394.

1964

1. Galvenis V., Nauja dovanėlė lietuviškai šeimai, *Aidai*, 1964, Nr.1, p. 12 – 15.

1966

1. Čižiūnas V., Jaunimo problema lietuviškoje išeivijoje, *Aidai*, 1966, Nr. 1, p. 1 – 7.
2. Gaidamavičius G., Jaunimas dviejų kultūrų sankryžoje, *Aidai*, 1966, Nr. 2, p. 53 – 59.
3. Girnius J., Antikomunizmo prasmės klausimu, *Aidai*, 1966, Nr. 4, p. 145 – 148.
4. Liulevičius A., Jaunimo kongreso įspūdžiai, *Aidai*, 1966, Nr. 9, p. 290 – 292.
5. Nagys H., Jaunimo reikšmė tautoj ir išeivijoje, *Aidai*, 1966, Nr. 9, p. 292 – 296.
6. Lozoraitis S., Žvilgsnis į pavergtą Lietuvą, *Aidai*, 1966, Nr. 9, p. 310 – 319.
7. Jaunimo kongreso apžvalga, *Aidai*, 1966, Nr. 9, p. 319 – 334.

1967

1. Rūkienė S., Švietimas pavergtoj Lietuvoj, *Aidai*, 1967, Nr. 11, p. 388 – 392.

1968

1. Makaitytė S., Įspūdžiai iš studentų suvažiavimo, *Aidai*, 1968, Nr. 2, p. 87 – 88.
2. A. B. ir Vaitiekūnas V., Išeivių santykiai su tauta, *Aidai*, 1968, Nr. 1, p. 33 – 36.

1969

1. Mažiulis A., Lietuvių šeimos papročių sovietizacija, *Aidai*, 1969, Nr. 1, p. 47 – 48.

1970

1. Kriaučiūnas R., Kartų skirtumai mūsų išeivijoje, *Aidai*, 1970, Nr. 5, p. 213 – 223.

1971

1. Girnius K. K., Jaunimo kongresui besirengiant, 1971, Nr. 10, p. 337 – 341.
2. Girnius J., “Pusinis” jaunimo lietuviškumas, *Aidai*, 1971, Nr. 12, p. 462 – 463.

1972

1. Kavaliūnas J., Lietuvių švietimo darbai ir rūpesčiai, *Aidai*, 1972, Nr. 1, p. 4 – 8.
2. Alaušius, Kiek pats jaunimas rengiasi savo kongresui, *Aidai*, 1972, Nr. 3, p. 101 – 104
3. Vaškūnas J., Lietuvos jaunimas mokykloje, *Aidai*, 1972, Nr. 5, p. 187 – 190.
4. Bartusevičius V., Išeivijos jaunimas ir pavergta Lietuva, *Aidai*, 1972, Nr. 9, p. 321 – 326.
5. S. K. R., Po jaunimo švenčių, *Aidai*, 1972, Nr. 9, p. 295 – 301.
6. Saulaitis A., Išeivijos lietuvių jaunimo prasmės beiėškant, *Aidai*, 1972, Nr. 9, p. 313 – 315.
7. J. G., Jaunimo kongreso paskaitas palydint, *Aidai*, 1972, Nr. 10, p. 347.

1973

.

1. Zubras A., Rusifikacija Sovietų Sąjungoje, *Aidai*, 1973, Nr. 2, p. 49 – 57.

1974

1. Mačiūnas V., Jaunimo sąjungos užmojai, *Aidai*, 1974, Nr. 5, p. 225 – 226.
2. Sideravičius K., Studento krikščioniškas žvilgsnis į lietuvių misiją, *Aidai*, 1974, Nr. 6, p. 255 – 258.
3. Plateris A., Šeima kryžkelėje, *Aidai*, 1974, Nr. 11, p. 377 – 383.

1977

1. Pušis J., Ateizmo savaitė Lietuvos mokykloje *Aidai*, 1977, Nr. 1, p. 32 – 33.

1979

1. Vt. Vt., Sovietinė periodika rusinimo tarnyboje, *Aidai*, 1979, Nr. 10, p. 362 – 363.
2. Saulaitis A., Lietuvių jaunimo kongresas Europoje, *Aidai*, 1979, Nr. 12, p. 462 – 463.
3. Audrius T., Netiesiogiai įrodomas išeivijos reikšmingumas, 1979, Nr. 12, p. 463 – 464

1980

1. Kazlauskas J., Lietuvos mokyklų tragizmas, *Aidai*, 1980, Nr. 5 – 6, p. 147 – 154.

1981

1. Stanevičius A., Tautinės sąmonės ugdymas išeivijoje, *Aidai*, 1981, Nr. 10, p. 273 – 280.

1985

1. Trimakas K., Išeivijos lietuvių jaunimas pasaulyje, *Aidai*, 1985, Nr. 5 – 6, p. 82 – 95.

1987

1. Kriaučiūnas R., Lietuviškosios studentijos vertybės laiko tėkmėje: empirinė studija, *Aidai*, 1987, Nr. 1, p. 56 – 58.